

Universitätsbibliothek Wuppertal

Aeli Donati qvod fertvr commentvm Terenti

Evgraphi commentvm continens

Donatus, Aelius

Lipsiae, 1908

Prologus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1594)

HEAVTON TIMORVMENOS

PROLOGVS

Omnes hae comoediae de Graeco translatae sunt, a Menandro quidem quattuor, duae ab Apollodoro: Heautontimorumenon Menandri esse manifestum est. cuius prologus partitionem tenet, in qua <uult, antequam> docet quid in quaestione sit, id ipsum, ne populus miraretur, dissoluere. 5

1 **1** NE CUI SIT VESTRVM MIRVM CVR PARTES SENI POETA DEDERIT QVAE SVNT ADVLESCENTIVM duas partes proponit: unam, quod contra consuetudinem senex prologus processit in publicum; solet enim istud officium semper adolescentibus dari. ergo quoniam contra consuetudinem in prologi persona 10 processit senex, idcirco hanc primo populo uult soluere 3 quaestionem. — **3** DEINDE QVOD VENI ELOQVAR altera haec pars est. simile autem mihi uidetur huic esse principium diuinationis; namque et illic (*Cicero, divin. in Caec. 1, 1*), quod 'subito mutata uoluntate ad accusandum descenderat', 15 mirum dixit uideri uel iudicibus uel circumstantibus ac propterea se primum id uelle dissoluere: 'si quis uestrum, iudices, aut eorum qui adsunt forte miratur'. uides hoc uerbum mirari semper apponi: ita enim et hic dixit 'ne cui sit uestrum mirum'. hanc igitur partitionem soluit, 20

1 <Ne cui sit uestrum mirum> Omnes *F* || 2 ab ollo-
doro *PB*¹, ab aboll- *VS* | ΗΔΟΥΤΟ-ΤΟΥΧ(ΩΡΟΥΧ-Η-Ο)- *V*,
(///ΔΟΥΤ-) *S* || 3 esse manifestum *P*, esse est *VS*, est *B*, mani-
festum est *F* || 4 uult antequam ^{est} *add. Schoell (cf. infra)* | quod
in quaestionem *Fα* || 5 miretur *F* || 7 adolescentum *PVS* ||
9 semper *AG, om. rell.* || 10 in *om. F* | prologi *F*, -um *rell.* ||
11 primo *F*, -am *rell.* || 19 mirari] nouerit *Fα* || 20 soluit *om. A*

uti dicat 'cur partes seni poeta dederit, quae sunt adules-
 11 centium'. quod primo proposuerat, primo soluit **11** ORA-
 TOREM ME ESSE VOLVIT NON PROLOGVM VESTRVM IVDICIUM
 FECIT ME ACTOREM DEDIT. quod autem dixit 'quod ueni,
 16 eloquar', illud est **16** NAM QVOD RVMORES DISTVLERVNT
 MALIVOLI MVLTAS CONTAMINASSE GRAECAS DVM FACIT PAV- 5
 CAS LATINAS ID ESSE FACTVM HIC NON NEGAT. ergo ut
 propositio collocata est, ita est etiam soluentis ordo ser-
 uatus. sed nunc ad interpretationem superiorum reuer-
 tamur. 10

4 **4** EX INTEGRA GRAECA INTEGRAM COMOEDIAM HODIE
 SVM ACTVRVS quoniam Andria e duabus comoediis uidetur
 esse confecta, quippe illic et Perinthia et Andria conti-
 nentur, quod quidem criminis loco aduersarius dederat,
 ideo hic 'ex integra' inquit 'comoedia integram comoe- 15
 diam acturus sum', ne uideatur ab aliquo tacta aut ipse
 alteram tetigisse, sed unam comoediam et integram ad
 Latinum sermonem interpretatione mutasse. denique ideo
 6 adiecit **6** DVPLEX QVAE EX ARGUMENTO FACTA EST SIMPLICI,
 ut simplex argumentum sit duplex, dum et Latina eadem 20
 7 et Graeca est. — **7** NOVAM ESSE OSTENDI propterea, quia
 a Graeco tantum dicta est et a Latino non tacta est,
 <sed> nunc primum in scaenam procedit, idcirco dicitur
 'noua'. ET QVAE ESSET supra enim dixit (v. 5) HEAVTON
 8 TIMORVMENON. — **8** ET CVIA GRAECA SIT NI PARTEM MA- 25
 XIMAM EXISTIMAREM SCIRE VESTRVM ID DICEREM duplex hic
 pronuntiatio est: 'qui scripserit et cuius Graeca sit, ni
 partem maximam existimarem scire id', ut post inferatur
 10 **10** NVNC QVAMOBREM HAS PARTES DIDICERIM PAVCIS DABO.
 illud, quod supra positum est, uidetur adiectum; nunc 30

2 primo 1.] prius *F* || 4 auctorem *ABVS* || 5 rumoris *FP*¹ ||
 7 esse id *G* || 8 solutionis *Lindenbr.* (*recte?*) || 12 Andria e (ex
Lindenbr.)] andrię *A*, -dria a *BVS*, -dria *FGP* || 18 inter-
 pretationē *α* || 20 duplex <comoedia> *Lindenbr.* || 21 et *F*, *om.*
rell. | ostendit *α* | quia] quoniam *F*, cum *α* || 22 a 2. *om.* *α* |
 nunc acta *P*, non acta *BV*, nacta *S* | est sed *W*. || 24 esset
 <nunc> *F* (*cf. supra*) | enim *AF*, est *P*, *om. rell.* || 28 scire
 <uřm> *F* | id] dicerem *add. G*, facerem *add. F*

- redit ad partitionem supra collocatam, cur partes adulescentium senex sumpserit **11** ORATOREM ME ESSE VOLVIT NON PROLOGVM uti apud uos agerem causam potius, non officio fungerer prologorum: prologi enim, sicuti iam dictum est (*Andr. prol. in.*), aut argumentum narrant aut poetae personam commendant aut audientiam postulant. nunc autem ego apud uos acturus sum causam et defendam, si quid fuerit forte in Terentium ab aduersario loco criminis intentatum. ideo enim dixit **12** VOSTRVM IVDICIVM FECIT ME ACTOREM DEDIT SED HIC ACTOR TANTVM POTERIT A FACVNDIA QVANTVM ILLE POTVIT COGITARE COMMODE QVI ORATIONEM HANC SCRIPSIT QVAM DICTVRVS SVM poeta, inquit, me actorem esse uoluit, qui tantum in facundia excellit et praeualet ingenio, quantum et ego, qui eandem comoediam acturus sum, in agendo praeualeo. ita 'hic actor' hoc est ego, 'tantum poterit a facundia'
- 16** hoc est non degenerabo ab eo, qui cogitauit. — **16** NAM QVOD RVMORES MALIVOLI DISTVLERVNT hic iam incipit causam dicere, cur uenerit, sicut supra diximus, ut purget quaestiones ipsas et obiecta ab aduersariis soluat. 'maliuoli' autem quod dixit, uel numeri pluralis est, ut maliuoli rumores ipsi <sint>, uel singularis, ut sit huius maliuoli, hoc est Luscii Lanuini. 'distulerunt' in diuersum disseminarunt. — **17** MVLTAS CONTAMINASSE GRAECAS DVM FACIT PAUCAS LATINAS hoc est illud, quod diximus, quando hic praelocutus est, ut diceret 'ex integra Graeca integram comoediam sum acturus hodie'. ita et hic hoc sibi crimen dicit obiectum, quod Terentius multas Graecas contaminauerit comoedias, dum paucas Latinas facit. hoc autem crimen Terentius non negat factum, sed sibi licere demonstrat et licere scilicet per aliorum exempla, quemadmodum Tullius dixit (*divin. in Caecil. 2, 5*) 'adductus sum, iudices, fide misericordia multorum bono-

1 collatam α || 4 enim] est α || 5 est AFP, om. rell. || 16 potero codd. | a] in F, om. AGP¹ || 19 <iam> supra F || 21 numero plurali (-is P) α | est (post singularis) F, om. rell. || 22 sint add. W. || 23 <id est> in diuersum α, om. F

- 19 rum exemplo': et hic habet bonorum exemplum. — 19 FAC-
 22 TVRVM AVTVMAT facturum dicit et profitetur. — 22 NAM
 QVOD MALIVOLVS VETVS DICIT aliud rursus crimen est, quod
 obiectum nunc proponit, quoniam Luscius Lanuinus dicit
 Terentium non peritum artis musicae ad comoedias scri- 5
 bendas accessisse praesumente potius ingenio amicorum,
 25 non suo. — 25 ARBITRIVM VESTRVM VESTRA EXISTIMATIO
 VALEBIT hoc locutionis genus satis mirum est, cum dicit
 'de hac re uos iudicare poteritis, an id, quod obicitur
 nobis, uerum sit, ut Terentius non natura sua fretus ne- 10
 que ingenio, sed amicorum potius ad scribendas comoe-
 dias accesserit'. namque rumor est, quod Terentius cum
 Scipione Africano familiarissimus fuerit et simul istas
 comoedias cogitarit. hoc igitur prologus nititur soluere.
 et quoniam non est erubescendum tali uiro fuisse con- 15
 iunctum, ideoque crimen curat hoc crimen dissoluere: dicit
 tantummodo 'uestrum iudicium est et uestra existimatio'.
 26 — 26 QVA RE VOS OMNES ORATOS VOLO hic iam sequitur
 officium prologi, ut beniuolentiam petat: quae beniuolentia
 27 et in aduersarios odium concitat, quod adiecit 27 NE PLVS 20
 INIQVVM POSSIT QVAM AEQVVM ORATIO. — DATE CRESCENDI
 COPIAM NOVARVM QVI SPECTANDI FACIUNT COPIAM SINE VI-
 TIIS quoniam petitio generaliter fuerat collocata, uti nouis
 poetis fauerent auditores, adiecit 'sed qui sine uitii co-
 comoedias dant': <nam> et Luscius Lanuinus nouas comoe- 25
 30 dias profert, sed cum uitio. adiecit et 30 NE ILLE PRO SE
 DICTVM EXISTIMET ne Luscius Lanuinus etiam pro se pe-
 31 titum arbitretur. — 31 QVI NVPER FECIT SERVO CVRRENTI
 IN VIA DECESSE POPVLVM proponit uitium, quod admiserat
 poeta Luscius Lanuinus, quippe cum omnis comoedia aut 30

2 NAM] tum *Ter.* || 9 obicietur *A¹G* || 12 est ante namque

F α || 13 fuit *A*, fuit *rell.* | et simul *AG*, semper *rell.* || 14 hic
F α || 20 odium *om.* *F* || 22 nouarum <rerum> *F* α || 23 collata
G α || 24 <nouis> sed *F* α || 25 nam et *W.*: et β, illis (*om.* *P*) α ||
 26 et post 27 existimet *codd.* || 28 currente *AG* || 29 decessisse *G*,
 deesse α | admiserat *AG*, -rit *rell.*

errorem teneat ex amatoribus aut iniuriam meretricum aut filiorum suppositiones aut aliquid tale, quod ad moralitatem uidetur esse coniunctum. quid tale hic est, cum seruus currit, cum populus discedit, quod domino insano oboediat seruus? haec potius aliena a comoediis sunt, et ait aperte ac breuiter ea, quae sunt comoediarum. omnis comoedia aut habet amores aut agnitionem aut suppositionem. habet amores, ut Andria, quam quidem et in agnitione esse cognoscimus; nam cognoscitur Glycerium, quia ciuis sit. suppositionem habet, ut apud Plautum qui est Truculentus: militi enim supponitur filius, ut exinde in meretricis affectum artius et strictius colligetur. ergo cum uideamus haec necessarie in comoediis teneri, uehementer errauit Lanuinus, qui extra haec comoediam instituit et scribit seruum currere, populum per uiam discedere, quod insano seruiat domino. unde apertissimum 36 uitium in comoedia Terentius reprehendit. — 36 STATARIAM AGERE LICEAT PER SILENTIVM quidam 'statariam' genus esse putant comoediae, ut statariae comoediae sint, in quibus sunt stantes, unde <et> hanc statariam nominant. mihi autem uidetur 'statariam agere ut liceat per silentium' ideo dixisse, ut perpetuo et stabiliter agatur haec comoedia neque populi aduersis suffragiis foras pellatur. ideo enim adiecit 'ut liceat per silentium' et 37 subiungit 37 NE SEMPER SERVVS CVRRENS IRATVS SENEX etc. ASSIDVO AGENDI SINT MIHI CLAMORE SVMMO CVM LABORE MAXIMO. haec autem, quae nunc nominauit, propria uiden-

2 suppositionis (-nem B) $F\alpha$ | mortalitatem A^1F^1V || 4 dedit V , descendit $FPBS$ || 5 oboediat] seruiat β | haec A , nec G , ne *rell.* | sint aperte ait (*om. et*) α || 6 comoediarum <explicemus> $F\alpha$ || 7 amoris α | aut 2. *om.* α || 8 amoris α | ut <est> F , ut <ex> α | et *om.* α || 9 agnitionem $AF\alpha$ | agnoscitur? || 12 colligitur (-gatur B) $F\alpha$ || 13 necessario A , <esse> necessaria $F\alpha$ || 15 scribit *om.* BVS || 17 reprehendit terentius BVS || 19 ut — comoediae *om.* $F\alpha$; comoediae *om.* G || 20 sint] sunt FG , *om.* α | sunt AG , *om. rell.* | et *add. W.* || 21 autem] enim α | ut *om.* AG || 26 assidua A , -e F || 27 quam FVS | uidentur AB , -detur *rell.*

tur esse personarum, nam serui officium est currere, senis irasci; parasitus autem edax est, impudens sycophanta, leno auarus est: 'ergo si quae propria sermonis sunt et quae necesse habeo ex necessitate personarum complere, debetis mihi fauere potius quam aduerso suffragio contra 5
 41 facere'. — 41 MEA CAUSA CAUSAM HANC IUSTAM ANIMVM INDVCTE VT ALIQUA PARS LABORIS MINVATVR MIHI quantum enim ad eum, qui comoediam scribit, pertinet, potuit secundum mores ingenio uniuersa complere; ego autem, qui haec pronuntiaturus sum, necesse habeo silentium. ideo, 10
 46 silentio attendatis. — 46 IN HAC PVRA EST ORATIO quoniam sic dixerat, laboriosas potius comoedias ad se deferri, leues ad alium, ne praeiudicium huic comoediae fecisse uideretur, quod ipse dixit illam laboriosam, aut 15
 exinde iam ut superius a populo iudicari posset, adiecit 'in hac pura est oratio'. — EXPERIMINI IN VTRAMQVE PARTEM INGENIVM QVID POSSIT MEVM non omnes aequali modo utrumque possunt et leuia proferre et grauia complere. ita ait 'in utramque partem': quoniam semper in aspe- 20
 51 debetis. — 51 VT ADVLESCENTVLI VOBIS PLACERE STVDEANT POTIVS QVAM SIBI si enim mihi nunc honorem per silentium dederitis, facile adulescentes eo compelletis, ut vobis placere potius uelint, non sibi. quoniam officium 25
 prologorum adulescentes sumunt et multa in comoediis ipsi

^{est}
 1 concurrere A, concurrere *rell.* || 3 si AG, sunt *rell.* | quae] haec PB | sunt <in̄ (m̄s G)> AG, om. PB¹ | et om. Fα || 5 fauere] facere PVS | contra facere (dicere G) | conatus facere Fα; c- fallere Schopen | iustam <esse> F | <in> animum Gα, om. A || 8 enim] est α | potuit <enim> PB || 9 moras AG, morem BVS || 11 inquit <ut> FV; i- uel Schopen || 14 leues AB, len- *rell.* || 15 dixit W.: -cit *codd.* | illa aut (om. laboriosam) Fα || 16 ut superius a W.: aut ut superius AG, a (ad F) superiora (-ri B) *rell.* || 18 omnis BV, -nia PS | aequalitas (-ta P) α || 19 lenia PVS | perferre Aα, perficere F || 21 in *add.* W. | lenioribus G || 23 enim] est (om. B) α || 24 eo Zeune: eos Fα, om. AG || 26 multi A

acturi sunt, ita factum cum mihi ex hac actione esse cognouerint, facile ipsi laborem hunc capere possunt, ut nobis placeant.

I.

1.

53

I QVAMQVAM HAEC INTER NOS NVPER NOTITIA ADMO-
DVM EST haec scaena continet iniustam accusationem, quod 5
graues senex de se exigit poenas; defensionem continet
iustam: memorat quippe ita se meritum, ut ipse de se
habeat exigere poenam. quam rem qualitatis esse intelli-
gimus status et non tam esse accusationem quam obiur-
gationem. et omnino in huiusmodi auctoribus, qui non 10
apud iudicem controuersiam dicunt, uim debemus potius
intelligere quam controuersiam: non enim iudices prae-
sunt; sed quoniam talis est actio, ut uideatur uim con-
trouersiae continere, idcirco hic status est et secundum
istum statum cuncta dicuntur. ergo in hac scaena sta- 15
tus qualitas est absoluta, an iuste fecerit uel faciat,
quod de se senex exigit poenas. quam rem docet iuste
fieri ex eo, quod se meritum dicit propterea, quia ipse
filium suum amantem adulescentium more miserit in
militiam duram saepius eum accusando; unde probat 20
iuste sibi imponi istas quas implet grauissimas poenas.

— QVAMQVAM HAEC INTER NOS NVPER Chremes uicinus
cum conspiceret senem eundemque diuitem grauiter labo-
rare, ut tota die in opere consisteret uehementer, accedit
interrogans et, ut oportet apud ignotum, longa utitur 25

1 factum <est> G | actionem α || 2 possint F α || 4 noti-
cia nuper α || 5 iniustam *Lindenbr.*: iniuste *codd.* | accusationi
VS || 6 graues *Schopen*: -is *codd.* | defensionem <autem>? ||
7 iustam *Lindenbr.*: iusta S, iusti *rell.* || 8 habeat (debeat F)
exigere] exigit α || 9 notam (mot- G) *codd.*, *corr. Lindenbr.* ||
10 huiusmodi *ex his corr. P*² || 14 status hic α || 15 istum statum]
ista tum α || 16 qualitatis α | an] utrum α || 19 adolescentum α ||
20 eum] ipsum F, *om. VS* | proba G, *om. FVS* || 21 istas] has ipsas
 α || 23 eum] eum α , cum eum F | eundemque <olim> α , eundem G